

شاهنشاهی اشکانی (پارت‌ها)

ساختار سیاسی، روابط خارجی، فرهنگ و دستاوردهای علمی

دکتر بصیر کامجو

1 - روابط اشکانیان با رومیان و ارمنیان :

شاهنشاهی اشکانی (اجداد تاجیکها، پارسها و کردها) پس از تثبیت موقعیت خود در شرق، به‌ویژه تأمین امنیت مرزهای شرقی در مناطقی چون بلخ و شمال هند، توانست توجه خود را به مرزهای غربی معطوف کند که تحت تهدید مستقیم قدرت روم به گسترش روم قرار داشت.¹ در این راستا، روابط اشکانیان با رومیان و ارمنیان، به‌ویژه در دوره مهرداد دوم، اهمیت ویژه‌ای یافت. با گسترش نفوذ مهرداد دوم در ارمنستان، مذاکراتی میان او و لوسیوس کورنلیوس سولا، دیکتاتور روم، صورت گرفت که به امضای توافق‌نامه‌ای انجامید.² بر اساس این توافق، رود فرات به‌عنوان مرز طبیعی و سیاسی میان دو امپراتوری بزرگ شرق و غرب تعیین شد. با این حال، درگیری‌هایی میان اشکانیان و بقایای سلوکیان و متحدان ارمنی آنان رخ داد که سرانجام با پیروزی پارت‌ها به پایان رسید.³

تغییر ساختار قدرت در منطقه، دخالت‌های روم در ارمنستان، و بی‌میلی اشکانیان به همکاری نظامی، زمینه‌ساز تنش‌های بعدی شد.⁴ از جمله، شکست کراسوس در نبرد حران (53 ق.م) توسط سورنا، یکی از برجسته‌ترین فرماندهان اشکانی، از مهم‌ترین رویدادهای نظامی جهان باستان است.⁵ این شکست، قدرت نظامی اشکانیان را به رخ جهان کشید و جایگاه آنان را در سیاست بین‌الملل تثبیت کرد.

6

2- ساختار سیاسی و قدرت شاهنشاهی :

برخلاف حکومت متمرکز هخامنشیان، ساختار سیاسی اشکانیان تمرکززدایی شده و نیمه‌فدراتیو بود. قدرت در دست شاهنشاه بود اما شاهزادگان و خاندان‌های محلی چون سورن و کارن نقش پررنگی در اداره قلمرو داشتند.⁷ منصب شاهنشاه از طریق مردان خاندان پادشاهی و با تأیید مجلس مهستان واگذار می‌شد.⁸ نمونه‌هایی از ازدواج‌های درون‌خاندانی نیز برای حفظ مشروعیت قدرت در اسناد تاریخی آمده‌اند.⁹

3 - مهستان :

مهستان که در منابع غربی با عنوان «سنا» شناخته می‌شود، از 300 عضو شامل مغان، خاندان‌های بزرگ و شاهزادگان تشکیل شده بود. این نهاد نقشی اساسی در تصمیم‌گیری‌های کلان، انتخاب ولیعهد، اعلان جنگ و صلح، مالیات، و تصویب سیاست‌های شاهانه داشت.¹⁰

4 - ارتش :

اشکانیان فاقد ارتش دائمی بودند، اما در مواقع اضطراری توانایی بسیج سریع نیرو را داشتند. سواره‌نظام کماندار سبک و سنگین، ستون فقرات ارتش اشکانی را تشکیل می‌دادند. همچنین، نشانه‌هایی از پادگان‌های مرزی و محافظین دائمی در اسناد نظامی دیده می‌شود.¹¹

5 - اقتصاد و نظام پولی:

سکه‌های اشکانی، عمدتاً نقره‌ای و شامل درهم و تترادرهم، در مراکزى مانند سلوکیه، صدروازه، و هگمتانه ضرب می‌شدند. وزن استاندارد آن‌ها معمولاً میان 3/5 تا 4/2 گرم متغیر بود و در سراسر قلمرو اشکانی به عنوان پول رایج استفاده می‌شد.¹²

6 - فرهنگ، هنر و مذهب:

در آغاز حکومت اشکانیان، فرهنگ یونانی هنوز تأثیرگذار بود. شاهان عنوان «فیلهن» (دوستدار یونانیان) را استفاده می‌کردند.¹³ با گذر زمان، به ویژه از دوره بلاش اول، زبان پارسی و خط پهلوی جایگزین یونانی در سکه‌ها شد.¹⁴ هنر اشکانی ترکیبی از سبک‌های ایرانی و یونانی بود که در قالب نقاشی، نقش‌برجسته، سفال، معماری، و موسیقی بروز یافت.¹⁵

معماری اشکانی تلفیقی از عناصر یونانی و سنت‌های ایرانی، به‌ویژه در بناهایی مانند نسا، تیسفون و مهردادکرت مشاهده می‌شود.¹⁶ هنر مجسمه‌سازی آن‌ها بر نماسازی و رئالیسم تأکید داشت و برخی ویژگی‌های آن به دوره ساسانی و حتی بیزانس منتقل شد.¹⁷

مذهب اشکانی ترکیبی از باورهای زرتشتی، الهه‌های یونانی و باورهای محلی بود. خدایانی مانند اهورامزدا با زئوس و میترا با آپولو یکسان انگاشته می‌شدند.¹⁸

7 - موسیقی:

موسیقی در فرهنگ اشکانی نقش اجتماعی، مذهبی و نظامی ایفا می‌کرد. گوسان‌ها (نوازنده، خواننده)، شاعران و موسیقیدانانی بودند که در انتقال سنت‌های شفاهی نقش اساسی داشتند. سازهای رایج شامل نی، تنبور، چنگ، لوت و دف بوده‌اند.¹⁹

8 - علم و فناوری - باتری بغداد:

کشف اشیائی در نزدیکی تیسفون (باتری بغداد) که به احتمال زیاد مربوط به دوران اشکانی است، نشان از توانایی‌های فناوری آن عصر دارد. این اشیاء ممکن است در آبکاری طلا استفاده شده باشند و با استفاده از محلول‌های اسیدی ولتاژ اندکی تولید می‌کردند.²⁰ شرکت‌هایی مانند جنرال الکتریک در قرن بیستم این باتری‌ها را بازسازی و صحت کارایی آن‌ها را تأیید کرده‌اند.²¹

- 1 - کرتیس، وستا سرخوش. امپراتوری اشکانیان. انتشارات موزه بریتانیا.
- 2 - پلوتارک، زندگی سولا.
- 3 - گارثویت، ژن آر. ایرانیان.
- 4 - بروسیوس، ماریا. ایرانیان: مقدمه.
- 5 - پلوتارک، زندگی کراسوس.
- 6 - راولینسون، جورج. ششمین سلطنت بزرگ شرقی.
- 7 - اولبریخت، مارک جان. "ایدئولوژی سیاسی اشکانیان."
- 8 - تورچین، پیتر. جنگ و صلح و جنگ: چرخه‌های زندگی ملت‌های امپراتوری.
- 9 - فرای، ریچارد ن. میراث ایران.
- 10 - تاسیتوس، سالنامه‌ها.
- 11 - شپمن، کلاوس. "نظامیان اشکانیان."
- 12 - کرتیس، در مقابل سکه‌های ساسانی. موزه بریتانیا.
- 13 - کاتوزیان، هما. ایرانیان.
- 14 - گیسلن، ریکا.
- 15 - سکه‌های اشکانی لوکونین، ولادیمیر. فرهنگ و جامعه در ایران.
- 16 - هاف، دیتریش. "معماری پارتیان."
- 17 - کانپا، متیو. دو چشم زمین.
- 18 - بویس، مری. زرتشتیان: باورها و اعمال مذهبی آنها.
- 19 - در طول، ژان. هنر موسیقی ایرانی.
- 20 - کینگ، ویلهلم. "باتری‌های الکتریکی باستانی؟"
- 21 - سامر. (1938) گری، ویلارد. گزارش‌های جنرال الکتریک (1940).